

Erdal, G. (2019). Kocaeli ketenciler köyü çerkeslerinde müzik. *ONLINE JOURNAL OF MUSIC SCIENCES*, 4 (2), 198-249.

DOI: <http://dx.doi.org/10.31811/ojomus.646154>

Geliş Tarihi: 13/11/2019

Kabul Tarihi: 30/12/2019

KOCAELİ KETENCİLER KÖYÜ ÇERKESLERİNDE MÜZİK *

Gülşen ERDAL**

ÖZ

Çerkesler bilinen en eski devirlerden beri Kuzeybatı Kafkasya'nın kadim halklarından. Geniş anlamda Çerkes terimi yerli Kuzey Kafkas grupları için kullanılır. Dar anlamda ise Adige ve Abaza gruplarını içerir. Anlam daha da daraltıldığında Adige gruplarını (Abzeh, Şapsığ, Bjeduğ, Hatukay, Çemguy, Besleney, Nathauc, Mamiğ, Kabardey, Mahoş) ifade eder. Türkiye'de Çerkes tabiri Kuzey Kafkasya'dan göç eden tüm gruplar için kullanılmaktadır. XVI.yüzyıl ve XX. yüzyıl arasında Osmanlı İmparatorluğu ve Rus İmparatorluğu arasındaki savaşlar, Kafkasya halklarının sürülmesine ve göçe neden olan esas olgudur. Rusların işgal ettikleri bölgelerin boşaltılmasını istemesi, Çerkesleri vatanlarını terk etmeye zorlamış, Osmanlı topraklarına göç konusunu yaşama geçirmelerine neden olur. Deniz yoluyla Osmanlı topraklarına sığınan Çerkesler, XIX.yüzyılda da İzmit Sancağı'na yapılan Kafkas göçleri çerçevesinde İzmit'e 20 km uzaklıktaki Ketenciler köyüne yerleşirler. Resmi kayıtlarda "Ketencalu tabi İznikmid" olarak geçen köyün kuzeyinde ildeki yerli-yerleşik Türkler olan manav köylüleri keten ekimi yaptığı için 1828'de kurulan köye "Ketenciler" adı verilmiştir. Kültürlerine ve kendi Xabze'lerine son derece bağlı olan Çerkesler, Ketenciler köyü'nde "Ketenciler Çerkes Kültür Derneği" ile Çerkes kültürünü tüm yönleriyle yaşatıp yeni nesillere aktarmaya çalışmaktadır. Dernek bünyesinde müzik çalışmalarının başlaması ve Ketenciler Wored Cup'un kurulması, 2014 yılında açılan Çerkesce okuma-yazma kurslarının ardından gerçekleşir. Çerkes dilini okuma ve yazma çalışmalarının ardından, hem bir kültür aktarıcısı hem de dil pratiklerinin müzikli uygulama alanı olması nedeniyle Çerkes şarkılarının da

* Bu makale, 1-3 Kasım 2019 tarihlerinde düzenlenen IMASCON 2019 'da sunulan bildiri metninden geliştirilerek üretilmiştir.

** Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü,
glsnerdal@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5299-126X>

seslendirilmesi, ve bir müzik topluluğu kurulması gündeme gelir. Önder Yalçın'ın Thamate'liğinde 2014-2015 sezonunda "Önder Yalçın, Aysun Yalçın, Mete Yalçın, Nuray Efe, Haluk Efe ve Efe Çetiner" ile çalışmaya başlayan topluluk, Çerkes müziklerini yaşatmayı ve yeni kuşaklara aktarmayı amaçlar. Ketenciler Çerkes Kültür Derneği üyelerini bünyesine katarak her geçen gün büyüyen *Ketenciler Wored Kup-Ketenciler Müzik Topluluğu*, Çerkes toplumunun yaşam tecrübelerini, kahramanlıklarını, savaşlarını, acılarını anlatan Çerkes şarkılarından oluşan repertuarıyla Kocaeli ve çevre illerde Çerkes müziklerini sergilemekte ve Çerkes şarkıları yoluyla Çerkes müzikal mirasını tanıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çerkes şarkıları, Ketenciler Köyü, Müzik

KOCAELI KETENCILER OF CIRCASSIAN MUSIC

ABSTRACT

Circassians have been an ancient people of the Northwest Caucasus since the earliest known Times. In the broad sense the term Circassian is used for Indigenous North Caucasian groups. In the narrow sense, it includes the Adige and Abaza groups. When the meaning is further narrowed, it refers to Adige groups (Abzeh, Şapsiğ, Bjedug, Hatukay, Çemguy, Besetey, Nathauc, Mamiğ, Kabardino, Mahosh). In Turkey, the term Circassian is used for all groups migrating from the North Caucasus. XVI.century and XX. the wars between the Ottoman Empire and the Russian Empire between the centuries were the main phenomenon that led to the expulsion and migration of the peoples of the Caucasus. The Russian demand for the evacuation of the occupied territories forced the Circassians to leave their homeland and caused them to put into practice the issue of migration into Ottoman territory. Circassians who took refuge in Ottoman territory by sea XIX.century, within the framework of the Caucasian migrations to Izmit Sanjak, they settle in Ketenciler village, which is 20 km from Izmit. In the official records "Ketencalu tabi Iznikmid" in the north of the village in the province native-resident Turks, manav villagers made linen cultivation, the village was founded in 1828 "Ketenciler " name. The Circassians, who are very attached to their culture and their own Xabze, are trying to keep the Circassian culture alive in all aspects and pass it on to the new generations with the "Ketenciler Circassian Cultural Association" in Ketenciler village. The start of music studies within the association and the establishment of the Ketenciler Wored Cup takes place following the Circassian literacy courses opened in 2014. After reading and

Gülşen ERDAL

writing the Circassian language, as a cultural transferor and as a musical practice area of language practices, it is also important to perform Circassian songs and to establish a musical ensemble. every day by joining the members of the Circassian Cultural Association, is exhibiting Circassian music in Kocaeli and the surrounding provinces with its repertoire of Circassian songs describing the life experiences, heroism, wars and suffering of the Circassian society and promoting its Circassian musical heritage through Circassian songs.

Keywords: Circassian songs, Ketenciler Villiage, Music.

1. GİRİŞ

Bu çalışma, Kocaeli Ketenciler köyü'nde Çerkes müzik kültürünü yaşatan ve dillerini müzik yoluyla pekiştirmeyi amaçlayan Çerkeslerin müzik faaliyetleri sayesinde ana vatanları ile halen kültürel bağlarını sürdürdüklerini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Çalışmada, geleneksel Çerkes çalgılarını kullanarak Kocaeli Ketenciler Köyü'nde müzik yapan Ketenciler Müzik Topluluğu/ Wored Kup topluluğu ve söyledikleri Kafkas coğrafyasına ait şarkılar bu durumu ortaya koyar niteliktedir. Köyde halen yaşayan ve müzik kültürlerini yaşatan kişilerle yapılan sözlü görüşmelerden ve taranan kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında, Çerkes müzik kültürünün Ketencilerdeki varlığı ele alınmış ve Kocaeli'de Çerkes müziğini icra ederek yaşattıkları ve köye özgü şarkıları olduğu tespit edilmiştir. Etnik kültürlerin geçiş noktası olan bir coğrafyayı temsil eden Kocaeli için Ketenciler köyü'ndeki müzik yaşantıları önemli bir örnek teşkil etmektedir.

2. MATERYAL VE METOD

Bu çalışma, betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar, mevcut bir durumu aydınlatır, değerlendirir ve olaylar arasında ilişkiler kurar. Bu tür araştırmalarda esas amaç, incelenen olayın ya da durumu etrafıca tanımlaması ve açıklanmasıdır. Bu araştırma ile Ketenciler köyünde sözlü görüşmeler yapılmış ve kaynak kişilere ve ailelerine ulaşılmıştır. Yine çalışmaya konu olan Wored Kup müzik topluluğu üyeleri ile görüşmeler yapılarak çalışmalarını hakkındaki genel fikirleri alınmıştır.¹ Çerkes kültürünün müzikal kökenleri betimsel metodla araştırılmıştır.

1 Koro Üyeleri sözlü görüşme (Önder Yalçın –Koro şefi, Birgül Özkanlı-Dernek Başkanı, Aysun Yalçın, Mete Yalçın, Efe Çetiner, Canberk Efe, Mehmet Ali Erdoğan, Erdal Peçin, Nilgün Özkanlı, Eray Efe , Nuray Efe, Işık Peçil, Haluk Efe, Niyazi Adıgüzel, İrem Tufan, Tabarık Milova Kurtoğlu.

3. BULGULAR

3.1. Kafkasya Halklarından Çerkesler

Çerkesler, Kuzeybatı Kafkasya'nın bilinen en eski halklarından. Çerkes adının Osmanlı döneminden itibaren kullanılan ve eskiden beri bu coğrafyada en çok bilinen ad olması, Kafkasya'dan gelen göçmenlerin büyük çoğunluğunun Çerkes olması nedeniyle (Aktaş, 2008, s.537-540). Geniş anlamda Çerkes terimi yerli Kuzey Kafkas grupları için kullanılır. Dar anlamda ise Adige ve Abaza gruplarını içerir. Anlam daha da daraltıldığında Adige gruplarını (Abzeh, Şapsığ, Bjeduğ, Hatukay, Çemguy, Besleney, Nathauc, Mamiğ, Kabardey, Mahoş) ifade eder. Türkiye'de Çerkes tabiri Kuzey Kafkasya'dan göç eden tüm gruplar için kullanılmaktadır. XVI. yüzyıl ile XX. yüzyıl arasında Osmanlı İmparatorluğu ve Rus İmparatorluğu arasındaki savaşlar, Kafkasya halklarının sürülmesine ve göçe neden olan esas olgudur. Rusların işgal ettikleri bölgelerin boşaltılmasını istemesi, Çerkesleri vatanlarını terk etmeye zorlar, Osmanlı topraklarına göç konusunu yaşama geçirmelerine neden olur.

XVI. yüzyıl ile XX. yüzyıl arasında Osmanlı İmparatorluğu ve Rus İmparatorluğu arasındaki savaşlar, Kafkasya halklarının sürgün edilmesine neden olur. Rusların işgal ettikleri bölgelerdeki Çerkeslerin sürgününü istemesi, Çerkesleri vatanlarını terk ederek göçe mecbur bırakılırlar. Bu göç olayı tarihte; "*Muhaceret (Göç)*", "*Büyük Göç*", "*Sürgün*" ve "*Soykırım*" şeklinde isimlerle anılır. Genel anlamıyla, 21 Mayıs 1864 "*Büyük Çerkes Sürgünü*", Karadeniz ile Hazar Denizi arasında bulunan Kuzey Kafkasya'nın otokton halklarını tanımlamak amacıyla kullanılır (Berzeg K., 1990, s. 48). Kafkas göçmenlerin yerleşim bölgelerine baktığımızda; Anadolu topraklarında kuzeyde Sinop ve Samsun'dan başlayarak güneyde Antakya'ya giden çizgide Sinop,

Samsun, Amasya, Çorum, Yozgat, Sivas, Kayseri, Kahramanmaraş, Adana, Antakya illerinin çevresinde konumlandıkları görülür. Ancak Kafkas göçmenlerinin en yoğun yerleştirildiği bir başka bölge de Marmara Bölgesi'dir. Kafkas kökenliler özellikle Çerkesler, Çanakkale, Biga, Bandırma, Balıkesir, Bursa, Adapazarı ve İzmit'te iskân edildiler.

Kafkasya'nın 1763'ten itibaren Ruslar tarafından işgali sonucunda zorunlu göç eden göçmenlerinin bir kısmı 1851 yılında Kırım'dan, Çerkes ve Abhazların bir kısmı 1855-1864 yılları arasında Rumeli'den gelip İzmit yöresine iskân edilirler. Yani Çerkesler ve Abazaların bir kısmı 1860'lı yıllarda Kafkasya'dan, diğer kısmı ise 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra 1860 sonrası göçle Rumeli topraklarına gidenler olarak ikinci defa göç ederek İzmit'e gelirler. Kısaca XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'ne sığınan 100-125 bin dolayındaki Müslüman Abhaz göçmenleri, şimdiki Düzce, Sakarya, Kocaeli, İstanbul gibi illere iskân edildiler. Bunlar dışında; XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Müslüman topluluklardan Arnavut, Boşnak, Bulgaristan ve Bosna-Hersek muhacirlerinden bir kısmı bu bölgeye yerleştirilirler. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Osmanlı Devleti'ni desteklemek amacıyla, 1877 yılında Abhazya'da ayaklananlardan sürgüne tabi tutulan 30.000'nin üzerindeki Abhaz gemilerle İstanbul'a gönderilir. Bu göçmenlerden büyük bir bölümü Adapazarı ve Düzce kazalarına iskân edildiler. Buraya iskân edilen Kafkas göçmenlerinin bir kısmı karayolu ile bir kısmı da gemilerle İzmit Sancağına, oradan da bu yörelere sevk edilirler. Kocaeli vilayet sınırları dâhilinde iskân edilen Adige, Abaza, Abhaz ve Ubıhlar dışında, yine Kafkasya'dan sürgün edilen Müslüman Gürcü göçmenlerinden büyük bir bölümü Kocaeli, Adapazarı ve Düzce taraflarına yerleştirilirler. Ayrıca Doğu Karadeniz'den göç eden Lazların da bir kısmı da Kocaeli Vilayeti'nin çeşitli yerlerine iskân edilirler. Ancak, Kafkas göçmenlerinin en yoğun yerleştirildiği bir başka bölge de Marmara Bölgesi'dir. Kafkas kökenliler özellikle Çerkesler, Çanakkale, Biga, Bandırma, Balıkesir, Bursa, Adapazarı ve İzmit'te iskan edilmişlerdir (Bi, 2015, s.1322).

3.2. İzmit Sancağı'na Çerkes Göçü

İstanbul'dan Anadolu'ya göçle gelen Çerkesler için İzmit Sancağı direk geçiş yolu olması nedeniyle Çerkeslerin iskânında önemli bir yer alır. İzmit Sancağı coğrafyasının yoğun göç almasının nedenlerinin başında ise elverişli coğrafi özellikleri ve stratejik konumu etkili olur (Kalaycı ve Çatal, 2016, s.457).

“Kafkasya'nın 1763'ten itibaren Ruslar tarafından işgali sonucunda zorunlu göç eden Kırım göçmenlerinin bir kısmı 1851 yılında Kırım'dan, diğer bir kısmı 1855-1864 yılları arasında Rumeli'den gelip İzmit yöresine iskân edilmişlerdir. Çerkesler, Ubıhlar ve Abazaların bir kısmı 1860'lı yıllarda Kafkasya'dan, diğer kısmı ise 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Rumeli topraklarından gelmişlerdir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'ne sığınan 100-125 bin dolayındaki Müslüman Abhaz göçmenleri, şimdiki Düzce, Sakarya, Kocaeli, İstanbul gibi illere iskân edildiler. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'ne sığınan 100-125 bin dolayındaki Müslüman Abhaz göçmenleri, şimdiki Düzce, Sakarya, Kocaeli, İstanbul gibi illere iskân edildiler. Bunlar dışında; XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Müslüman topluluklardan Arnavut, Boşnak, Bulgaristan ve Bosna-Hersek muhacirlerinden bir kısmı bu bölgeye yerleştirilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Osmanlı Devleti'ni desteklemek amacıyla, 1877 yılında

Abhazy'a'da ayaklananlardan sürgüne tabi tutulan 30.000'nin üzerindeki Abhaz gemilerle İstanbul'a gönderildi. Bu göçmenlerden büyük bir bölümü Adapazarı ve Düzce kazalarına iskân edildiler. Buraya iskân edilen Kafkas göçmenlerinin bir kısmı karayolu ile bir kısmı da gemilerle İzmit Sancağı'na, oradan da bu yörelere sevk edilmişlerdir. Kocaeli vilayet sınırları dâhilinde iskân edilen Çerkes, Abaza, Abhaz ve Ubıhlar dışında, yine Kafkasya'dan sürgün edilen Müslüman Gürcistan göçmenlerinden büyük bir bölümü Kocaeli, Adapazarı ve Düzce taraflarına yerleştiler. Ayrıca Doğu Karadeniz'den göç eden topluluklardan bir kısmı da Kocaeli Vilayeti'nin çeşitli yerlerine yerleşmişlerdir" (Bi, 2015, s.1322).

3.3. Kocaeli'deki Çerkes Yerleşimi Köyler

Kocaeli'de Kafkas göçmenlerinin yaşadığı köyleri; merkeze bağlı Abhaz yerleşimi Fethiye Köyü, Kartepe ilçesine bağlı Uzuntarla, Maşukiye, Acısu, Yanık, Hikmetiye, Tepetarla ve Ketenciler Köyleri, Kandıra'ya bağlı Kefken, Karaağaç, Gölcük ilçesine bağlı Selimiye sayılabilir.

(Bi, 2015, s.1329-1337). Bu çalışmanın konusu olan Ketenciler köyü Kocaeli'nin Kartepe ilçesine bağlıdır. 22.3.2008 tarih ve 26824 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun* ile Uzunçiftlik, Uzuntarla, Eşme, Acısu, Maşukiye, Büyükderbent, Arslanbey, Sarımeşe ve Suadiye ilk kademe belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleleri ile birlikte Köseköy İlk Kademe Belediyesine katılır. Köseköy Belediyesi merkez olmak, Sultaniye, Pazarçayırı, Örnekköy, Karatepe, Balaban, Nusretiye, Şirinsulhiye, Avluburun, Eşme Ahmediye, Ketenciler köyleri bağlanmak ve Köseköy Belediyesinin

adı Kartepe olarak değiştirilmek üzere Kocaeli İlinde Kartepe ilçesi oluşturulur. İlçe 269 km² alanda, nüfus yoğunluğu 370 kişi/km²'dir. Nüfusun yaklaşık %8'i, 8.035 kişi, ilçede yer alan köylerde yaşamaktadır.

3.3.1. Çerkes Yerleşimlerinden “Ketenciler,, Köyü

300 seneyi aşan Kafkas-Rus savaşlarının ardından 1864 yılından itibaren topraklarından sürülen ve Kuzey-Batı Kafkasya'yı terk eden Çerkesler Osmanlı İmparatorluğunun toprakları olan Balkanlara (çoğunluğu Bulgaristan'ın Varna ve civar kasabaları ile Romanya ve parçalanmış Yugoslavya vb. yerlere) yerleştirilirler. Adıgelerin yer aldığı Ketenciler köyünün ilk kurucuları olan Çerkes göçmenler önce Bulgaristan Varna vilayetine yerleşirler. Onbeş yıl kadar burada yaşarlar. Zor şartlar altında gerçekleşen çileli sürgün sonucu henüz yeni yerleştikleri topraklara alışmamışken, **93 Harbi (1877-78)** denilen **Osmanlı-Rus Savaşı** sonrasında imzalanan Berlin Antlaşmasının gizli maddesi “*Bulgaristan'daki Çerkeslerin buradan çıkarılması*” uyarınca ikinci bir göç yaşayarak Varna limanından gemi ile İzmit limanına gelirler. Dönemin yöneticilerinin şehrin yakınına oturtulmaları isteğiyle Çerkeslere körfezin doğusunda, Vezirçiftliği olarak bilinen yer ve civarı yerleşim yeri olarak gösterilir. Bölgenin sazlık bataklık olması üzerine buradan ayrılan köyün kurucu büyükleri, yine İzmit körfezinin doğusunda şehre 17 kilometre uzaklıkta bulunan bugünkü Ketenciler köyüne gelip yerleşirler. İzmit merkezine uzaklığı 17 kilometre olan bu Çerkes köyünün adı resmî belge ve kayıtlarda “*Ketencalu tabi İznikmid*” olarak geçen (Bi, 2015,s.1331), köyün kuzeyinde yaşayan Manavlar (Yerli-Yerleşik Türkler) bu alanda eskiden keten ekimi yaptığı için, keteni yıkamak içinde Soğuksu ve Büyükdere/Kulaçeşxu gibi köy çevresinde bulunan dereleri kullanırlar. Keten yetiştirdikleri ve yıkadıkları alan da 1878/79 yılında kurulan bu köye “*nereye gidiyorsunuz?*” sözüne “*ketene gidiyoruz*” söyleyişinden kalan bir alışkanlıkla “*Ketenciler*” adını verirler. Aslında köye gelen Çerkesler, kendi Çerkes topraklarında yaşadıkları yerin adı olan “*Хьакэмызый Хаçемизий*” adını köye verirler. Köy uzun

yıllar *Haçemızıy* adıyla anılır. Ketenciler köyünden pek çok Çerkes genci, I. Dünya Savaşına ve Kurtuluş Savaşına katılır, ancak 1/3'i geri dönebilir.

Köy muhtarlık statüsünde ve İzmit Merkez İlçeye bağlıyken, 2008 yılından itibaren yeni kurulan Kartepe İlçesine bağlanır. 1999 yılındaki deprem sonrasında köye geri dönüş başlar. Ketenciler, 1960'lerden itibaren bölgede sanayileşmenin artmasıyla dışarıya göç vermeye başlar. İlk yerleşimde tarım ve hayvancılık, özellikle bir dönem ipekböceği yetiştiriciliği revaçtadır. Günümüzde ise köyün gençleri çoğu fabrikalarda çalışmakta ve kamu görevlerinde bulunmaktalar. İzmit merkezinde de yaklaşık 300 hane aşkın Ketenceli yaşamaktadır. Okuma oranı yüksek olan köyden birçok saygın bürokrat, hukukçu, asker, doktor, işadamı ve siyasetçi yetişir.

Kartepe'nin en önemli mesire yerlerinden olan köyde 2 adet baraj gölü ve meşe ormanları meşhurdur. Havaasının güzelliği ve meşe ormanları at yetiştiricilerinin dikkatini çeker ve yapılan ölçümler sonucu İngiliz cinsi yarış atları yetiştirilmeye çok uygun bulunur. Köyün etrafında 6 adet at harası mevcut olup, birçok safkan köyde yetiştirilir. 1995 yılında haralar ve köy İngiltere'de *The Times Dergisi*'ne kapak olur. Çoğunluğu Çerkes kökenli olan köyde Xabze eksikliklerine rağmen yaşamakta ve uygulanmaktadır. Köy üç büyük mahalleden oluşmaktadır. Aşağı mahallede *Şapsığ*, orta mahallede *Abzeh* ve *Çemguy*, yukarı mahallede *Mamhığ* yerleşir. Köyde *Tarımsal Kalkınma Kooperatifi* 1988 yılında kurulur, köyün ekonomik ve toplumsal yaşamına olumlu katkılar sağlar. Ancak daha sonra kapatılır ve faaliyetlerine son verilir.

Balkanlardan gelen Çerkesler içinde, Adigeler'in Abzeh/Abzah, Şapsığ, Çemguy, Ubıh, Mamhığ çoğunluk olmak üzere birkaç hane Bjeduğ, Kabardey olmak üzere değişik boyları bulunmaktadır. Köyün kurucu ailesi olarak Haçemiz ailesi bilinmektedir. Bu karma Çerkes kabilelerinin oluşturduğu birliktelik dolayısıyla, diyalekt farklılıklar zamanla kısmen ortadan kalkar sade ve güzel bir Adigece oluşur.

Gülşen ERDAL

Köy halkı Adigece'yi özenle korumaya çalışsa da gençlerimiz arasında konuşma oranı çok azadır.

1960'lardan itibaren bölgede sanayileşmenin artmasıyla dışarıya göç vermeye başlamıştır.² Ketenciler Köyü'ndeki Çerkes sülaleleri şöyledir: Açmuj, Akij, Andurhay, Beğye (Bege), Bğane, Blımha, Bjeduğ (Ğuçako), Bramko, Canhotıko, Cermize (Jamırze), Çetaw, Çıkujiyeko, Duho (Duxo), Guğoj, Haçemiz, Hkurine, Hciaxmetko, Hahko, Hajtamko, Hakujiyeko, Hatamko, Haloğuşe, (L'ışe), Hatko, Hauşeko, Hazeşiko, Hesanıko, Hokon, Huaj, Horel, Hoşobji, Huşt, Jı (Aji), Kabartıko, Kaleşav, Kalmıko, Kaden, Koblı, Kuaş, Kube, Lavko, Lhijiyeko, Meliş, Mışevost, Mıskur'e, Mokavko, Naç, Naş'e, Nahleşko, Nanuko, Neğuç, Noğayıko, Pçentleşh, Pezadıko, Pheşobiç, Pşımaf, Rıfatıko, Sapiy, Seruş'e, Şhankok, Şegaş (Habjuko), Şehelth, Şogen, Şovmız, Talustanıko, (Lavustanko), Thağne, Tramko, Thauşe, Tsey, Voğulko, Vursımko, Yeguaş, Yeşeuo. Bu sülalelerden Jı (aji), Kuaş, Rıfatko ve Şhankok Ubıh kökenlidir.³

Bu sülalelerden bir kısmı başka kentlere göç edip, köyden ayrılrsa da irtibatları devam etmektedir. Sülalelerden de anlaşılacağı gibi Kuzey-Batı Kafkasya'nın Şapsığ Sahili, Ubıh Bölgesi, Soçi ve civarı, Abzeh bölgesi, Bugünkü Adigey toprakları civarından aileler bir arada yerleşirler. Jı (Aji), Kuaş, Rıfatıko, Şhankok Ubıh aileleridir. Kaberdey ailesi Cermize (Jamırze) 1900'den sonra yerleşir.

Köye ait ilk derlemelerde 1992 yılında Yeguaş Nurettin Perçin, Meliş Ali Rıza Öngir, Naş'e Yılmaz Ergün, Naş'e Özcan Ergün'den bilgiler alınır. Köye ve kültüre ait birçok öykü ve fıkra derlemelerin bir kısmı Guğoj Sami Korkut tarafından "**Çerkes Mizahı**" adlı eserde yayınlanır.

2 <http://www.ketencilercerkesdernegi.com/koyumuzun-tarihcesi/> erişim 4.11.2019

3 Mahmut Bi.(2015). XIX. Yüzyılda Kocaeli Vilayetine İskân Edilen Kafkas Göçmenleri.

Uluslararası Gazi Akçakoca Kocaeli Tarihi Sempozyumu. s. 1313-1359.

Köy sakinleri, köy adının günlük kullanımda “*Ketence*” olarak söyler ve “*Nerelisin?*” sorusuna “*Ketenceli'yim*” şeklinde yanıt verirler.

Ketenciler Köyünde kültürlerine ve kendi Xabze'lerine son derece bağlı olan Çerkesler, 1993 yılında “*Kafkas Kültür ve Güzelleştirme Derneği*”ni kurarlar. Derneğin adı 2017 yılında “*Ketenciler Çerkes Kültür Derneği*” olarak değiştirilir. Dernekle Çerkes kültürünü tüm yönleriyle yaşatıp yeni nesillere aktarmaya çalışmaktadır.

1993 yılında kurulan dernek toplumun sosyal ve kültürel yapısını yönlendirir ve birçok faaliyete imza atar. 1964 yılında kurulan ve ilin en eski sivil toplum örgütlerinden *Kocaeli Kafkas Kültür Derneği* nin çalışmalarına her zaman destek verir ve halk dansları topluluklarında Ketenciler Köyün gençleri yer alır. Halen Kocaeli Kafkas Kültür Derneği Halk Dansları Topluluğu'nda çeşitli kategorilerde köy gençleri eğitim görmektedir. Ayrıca geçmişte yaz aylarında Ketenciler'de Mahalli Kafkas Halk Dansları da öğretilir. Açılan Adigece dil kursu buna güzel bir örnektir.

Resim 1. Ketenciler'den bir görüntü (Gülşen Erdal Arşivi)

3.3.2. Ketenciler Çerkes Kültür Derneği “Wored Kup/Müzik Topluluğu”

Dernek bünyesinde 2014 yılında açılan Çerkesce okuma-yazma kurslarının ardından müzik çalışmalarına başlarlar ve “*Ketenciler Wored Cup*”un kurarlar. Dernek bünyesinde Çerkes dilini okuma ve yazma çalışmalarının ardından, hem bir kültür aktarıcısı hem de dil pratiklerinin müzikli uygulama alanı olması nedeniyle Çerkes şarkılarının da seslendirilmesi ve bir müzik topluluğu kurulması gündeme gelir. Önder Yalçın’ın Thamate’liğinde 2014-2015 sezonunda “Önder Yalçın, Aysun Yalçın, Mete Yalçın, Nuray Efe, Haluk Efe ve Efe Çetiner” ile çalışmaya başlayan topluluk, Çerkes müziklerini yaşatmayı ve yeni kuşaklara aktarmayı amaçlar. Ketenciler Çerkes Kültür Derneği üyelerini bünyesine katarak her geçen gün büyüyen *Ketenciler Wored Kup-Ketenciler Müzik Topluluğu*, Çerkes toplumunun yaşam tecrübelerini, kahramanlıklarını, savaşlarını, acılarını anlatan Çerkes şarkılarından oluşan repertuvarıyla Kocaeli ve çevre illerde Çerkes müziklerini sergilemekte ve Çerkes şarkıları yoluyla Çerkes müzikal mirasını tanıtmaktadır. Çerkes müzik kültürünü yaşatan ve dillerini müzik yoluyla pekiştirmeyi amaçlayan Ketenciler Wored Kup (Ketenciler Müzik Topluluğu), Kocaeli’de yaşayan etnik kültürlerin müzikleri açısından önemli bir örnektir. Bu çalışma özellikle Kocaeli/ Ketenciler’de yaşayan Çerkeslerin müzik ile ana vatanları ile halen kültürel bağlarının sürdüğünü göstermesi açısından da öne çıkmaktadır.

*Resim 2. Ketenceli(Ketencilerli) Gençler
(1960'lar) (Aysun Yalçın Aile Arşivi)*

*Resim 3. Ketenceli Çerkesler
1960'lar (Aysun Yalçın Aile Arşivi)*

Resim 4. Çerkes Kıyafeti giymiş Ketenciler Çerkes Genç Kızları (Aysun Yalçın Aile Arşivi)

3.4. Çerkeslerde Müzik Kültürü

“Çerkes” sözcüğü, kültürel yapı bakımından ve konuştukları dil bakımından birbirleriyle akraba olan Kuzey Batı Kafkasya’da yaşayan halkları kapsar. Bir toplumun kendi kimliğinin en önemli belirteçlerinden olan kültür, ancak ifade şansı bulunduğu alanlarda devamlılığını sağlar ve korunur. Kültürün önemli göstergelerinden olan müzik ve onun ilintili olduğu tüm alanlar, “kültürel kimlik” bağlamında her toplum için önemli birer varlık göstergesi olarak kabul edilir. Müziğin bir toplumun kültürel belleğinde/toplumsal hafızasında var olması o toplumun kendini kendi müzikal kültürel göstergeleri ile ifade olanağı bulmasını sağlar. Müzik ve dil arasındaki pozitif ve ayrılmaz ilişki dikkate alındığında ise, toplumların dil pratiğini sergileme olanağını da yine müzik sayesinde gerçekleştirdikleri görülür. Göç olgusu yaşayan ve yeni bir coğrafyada yeni bir kültürel ortamda kendi yaşam döngülerini kurmaya çalışan toplumlar ise, kendi yaşamsal pratiklerinin ve bu pratikleri besleyen kültürlerinin bir dönüşüm ve değişim sürecine girmesi tehlikesi ile karşı karşıya kalırlar. Göçe maruz kalan toplulukların yanlarında kendilerine eşlik eden müzikal kültürlerini korumacı bir tutumla beraberlerinde taşırlar. Göçün getirdiği aidiyetsizlik, yersizlik, yurtsuzluk gibi duyguların verdiği “sürgün edilme” eylemine ancak müziğin ve şarkıların ve dansın ortaya koyduğu birleştirici güç ile karşı durulabilmektedir. Bu nedendir ki göç ağıtları/göç şarkıları bu en güçlü birliktelik ve bütünlük duygusundan doğan güçlü söylemleri oluşturan müzikler olarak gözlemlenir. Bu durumda müziğin toplumlar için bir anlatım biçimi olma yanında bir topluluğa ait olma, aidiyet geliştirme şeklinde sosyal ve psikolojik işlevinden de söz etmek olanaklı olur. Müzik yoluyla insanlar bir araya gelerek ortak bir kaderi paylaşmanın verdiği duygu ve düşüncelerle, birlikte hareket ederek yeniyi ve yeniyle geleni anlama ve kabullenme durumunu seçerler. Müzik işte tam da bu bağlamda göçle insan yaşamı arasında hayati önem taşıyan bir misyon üstlenir. Buradan hareketle, göç ve müzik arasındaki ilişkiyi, geleneğin taşınıp dönüştürülmesi anlamında yeniden üretilen pratiklerinde yer vermek, müzik adına o toplumda kültürel kimliğin gelenekten gelen kodlarıyla yapılan yeni bir aidiyet

ortamı gelişmesinin önünü açtığını söyleyebiliriz. Göç olgusunu tüm olumsuzluklarıyla ve kayıplarıyla yaşayan bir halk olarak Çerkeslerin özellikle diasporada kimliklerini korumak ve yaşama tutunmak için gösterdikleri çabalar kurdukları derneklere dil öğrenme, müzik kültürünü yaşatma ve dans pratikleri yoluyla devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Çerkes müziğinin temel yapı taşı olan en önemli kültürel kaynak Nart Destanları'dır. Nart Destanları Çerkes kahramanların gündelik yaşamları ile ilgilidir. Çerkes halkına ilişkin bilgilerin söylenceler vasıtasıyla sonraki kuşaklara aktarılmasında köy köy, meclis meclis dolaşan "Ceguak'o" adındaki profesyonel müzik toplulukları önemli bir katkı sunmuştur. "Ceguak'o"ler, Çerkes toplumunun yaşamının sözlü hukuk kurallarının bütününü oluşturan "Xabze" kapsamında ve toplantılarda Thamadelerin izin verdiği ölçüde söylencelere ve hitabet sanatına bağlı müzik topluluklarıdır. Thamede, kendisine verilecek görev ya da görevlerin gerektireceği özellikleri taşımak koşuluyla, toplum ya da topluluk ya da onların temsilcileri tarafından, belirli bir görevi yerine getirmek üzere, görevlendirilen, belirli bir misyon ve statüyü belirli süreyle taşımak üzere seçilen kimseye denir. Bu anlamda Thamade, belirli bir görevi yerine getirmek üzere, belirli bir misyon ve statü ile seçilerek görevlendirilen kişi anlamında tanımlanmalıdır. Nitekim Adige Xabze'ye göre de böyledir. Bu şekilde seçilen ya da atanan Thamade, üzerine aldığı görevi tam yetkili olarak yerine getirmek zorundadır. Burada kendisini seçen ya da görevlendiren kişiler ya da kurullara karşı tam bir sorumluluk altında olduğunu düşünerek, tam yetki ile görevini yerine getirir, misyonunu tamamlar. Görevin sınırları içerisinde hiçbir yetki kısıtlaması yoktur. Adige Xabze toplumunda Thamadelik hem kavram olarak, hem de kurumsal olarak oluşur ve toplumsal düzenimizde bir statü olarak yerini alır. Ayrıca bu kavramın toplumsal yapıda yer alması öyle yakın bir zamanda olmaz. Daha avcılık ve toplayıcılık dönemlerinde, görevin başarılması ve paylaşımın adil ve eşit olması için eşitler arasında Thamade seçilmeye ve

Gülşen ERDAL

görevlendirilmeye başlanır. Geçen uzun tarihsel süreç içerisinde Thamadelik kavramı gelişerek daha çok toplumda saygı kazanarak bir kurum biçimine dönüşür⁴.

Ceguak'o"ler, Çerkes müziğinin doğal çok sesli ezgilerini, çerkes müziği konularını oluşturan erdemli bireylerin kahramanlığı, ahlak, aşk ve sevgi gibi konuları içeren şarkıları çok sesli koro ile yaylı ve telli enstrümanlardan oluşmuş toplulukları ile Çerkes toplulukları içinde gezerek seslendirerek halkın haber almasını ve birbirinden haberdar olmasını sağlayan bir nevi Ortaçağ Avrupa'sının "Gezgin Şarkıcıları/Troubadourları" olarak nitelenebilir.

Resim 5. SAWSROUQA-Nart destanlarının kahramanlarından Sosruko⁵

⁴ <http://www.cerkesya.org/kafkasya/kultur/xabze/1489-thamade-kavrami>. Erişim: 4.11.2019.

⁵ <https://www.haber46.com.tr/kultur-sanat/cerkeslerin-en-buyuk-destan-kahramani-sosruka-h328022.html> erişim: 23.10.2019.

Kuzey Kafkasya halklarında geleneksel müzik, çok sesli yapısal özellikler taşır. Bu yapısıyla, Batı müziğindeki armonik yapıyla benzerlik gösterir. Bu bağlamda Çerkes halk şarkıları temelde insan sesiyle / vokal yapıyla temellenir ve bu şekilde yapılanan ezgiye çok seslilik eşlik etmektedir. Müziklerdeki çokseslilik ve vokal yapı geleneksel müziğin temelini ortaya koyar. Çok sesliliği oluşturan akorlar, temel ezginin üçlüsü, beşlisi ve oktavından oluşur. Genellikle vokal olan müzikte, seslendirilen müziğe göre çalgı da soliste eşlik edebilir. Bu çok seslilik korist konumundaki eşlikçiler ile alandaki diğer katılımcılar ve varsa çalgıların da katılımı ile sağlanır. Solo bir çalgıya veya solistin serbest formda söylediği ezgiye eşlik edilmesi esnasında, armonik bakımdan bir pedal (dem, ostinato) yapı mevcuttur. Bu armonik eşlik en az iki olmak üzere, üç ya da dört sesli olabilmektedir. Şarkı sözleri arasında *awraşa*, *warada*, *ridada*, *orayda*, *orida*, *oridada*, *oyra*, *orada*, şeklinde bazı seslenme şeklinde sözcüklere de yer verildiği görülür. Bu sözcükler şarkı söyleme esnasında söyleyenleri coşturucu bir nitelikteki seslendirilişlerdir. Şarkılar genellikle erkeklerce seslendirilirken, Çerkes müzik kültürünü temsil eden konuları farklı diğer şarkılarda kadının da seslendirici kimliği kazandığı görülür (Sokolova, 2010, s. 279; Unarokova, 1999, Akt, Abrek, 2019). Müzik ve dans Çerkes toplumunda kadın ve erkeğin yanyana olduğu bir alandır. Çerkes aileleri, müzik ve dans kültürünün içinde dansçı ve çalgı icracısı olarak iki müzikal kimlikle karşımıza çıkar. Çalgı mirasını gelenekten geleceğe aktaran aileler, halk arasında mızıka olarak adlandırılan küçük bir akordeon çalmaktadırlar. Burada esasen Çerkes sözlü geleneksel müziğindeki çok sesli yapıların temelinde “mızıka” adı verilen ve çoksesli müzik yapma imkanı sunan akerdoanla etkileşimin olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü çok sesli söyleme geleneği bu tür toplumlarda çoğunlukla çalgılardan taklitle gelişmiştir.

Çalgı icracısı ve dansçı Çerkes aileler, kendilerinden sonra gelen gerek çocuklarına gerekse torunlarına bu çalgıyı çalmayı öğretirler. Mızıka çalmayı öğrenen bireyler, erişkin yaşa geldiğinde toplantılarda yer alırlar.

3.5. Çerkes Halk Şarkıları ve Konuları

Çerkes yaşamının sözlü kuralları Xhabze'ye⁶ dayanır. Çerkes toplumsal yaşamının önemli bir parçası olan toplantılarda bir başkan yönetiminde gerektiği yerde ve ölçüde söylene ve hitabet sanatı yer alır. Toplumunun müzikle kendilerini ifade ettikleri şarkıları şu şekilde gruplandırmak mümkündür: Dua ve dilek şarkıları, tarımsal faaliyetlere yönelik iş şarkıları, çoban şarkıları, av ve avcılık şarkıları, aile içi ortak çabayı anlatan iş şarkıları, düğünlere yönelik gelin getirirken, damadın sağdıçın evinden kendi evine getirilişi esnasında söylenen şarkılar, doğum için söylenen şarkılar, çocuklara söylenen tekerlemeler ve ninniler, demircilik ile ilgili şarkılar, tedaviye eşlik eden tedavi amaçlı şarkılar, kahramanlık şarkıları ve ağıtlar Çerkes şarkılarının temel konuları olarak sayılabilir.⁷ Nart destanlarından günümüze geleneksel Çerkes müziğinde, kullanılan diğer çalgıların yanında, insan sesi her zaman önemini korumuştur. Şarkılara eşlik eden çalgılar gibi, Çerkes şarkılarında insan sesi de çok sesli bir yapıyla müziğe katılır. Bu da Çerkes müziğinin devraldığı binlerce yıllık mirasın günümüze taşındığının en önemli göstergesidir. Bu insan sesi temelli ve çok sesli müzik, mızıkanın kontrpuan⁸ tekniğiyle ezgiye karşı ezgi

6 Xhabze; Çerkes geleneği; yazılı olmayan ama buna rağmen çiğnenmesi halinde çiğneyen kişinin etkili bir yaptırıma tabi tutulmasını sağlayan sosyal kurallar bütünüdür. <http://www.cerkesya.org/kafkasya/kultur/xabze/1486-xabze-nedir?>

Erişim:7.12.2019.

7 KOÇKAR, A.A. (2019). Çerkes Müziği ve Çalgıları. Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Lisans Bitirme Tezi https://www.academia.edu/39773958/%C3%87erkes_M%C3%BCzi%C4%9Fi_ve_%C3%87aIg%C4%B1lar%C4%B1_A_Abrek_KO%C3%87KAR_2019 Erişim: 05.11.2019

8 Kontrpuan (Fra. contrepont): Birbirlerine armonik açıdan bağlı, ancak ritim ve gelişimi (kontur) bağımsız olan seslerin ilişkisine verilen ad. Özellikle Batı klasik müziğine özgü bir kavram olan kontrpuan, Rönesans'ta gelişmiş ve Barok müziğin en önemli özelliklerinden biri olmuştur. Kelime, Latince'de "noktaya karşı nokta" anlamına gelen "punctus contra punctum"

besteleme tekniğini kullandığı yapısıyla temsil ettiği çalgı müziği adına bu farklı tarzıyla seçkinleşir.

Çalışmamızın konusu olan Çerkes yerleşimi Ketenciler köyü'nde Çerkeslere ait müzik yaşamı Çerkesçe şarkıları içinde barındırmaktadır. Bu müzik yaşamına büyük katkı sağlayan Ketenciler Müzik Topluluğu'nun müzikal performansları Çerkes müzik kültürünün yaşatılması açısından Ketenciler köyü için önemlidir. Bu müzik topluluğu müzik etkinliklerinde yer verdiği Çerkesçe şarkılarla Çerkes geleneksel müziklerinin Ketenciler köyü'nde ana vatanla bağlantısını gösteren örneklerini sunmaktadır.

3.5.1. Ketenciler Müzik Yaşamında Çerkes Müzik Topluluğu (Wored Kup) ve Çerkes Müziğini Temsil Eden Repertuarı

Wored Kup, 2014-2015 sezonunda Önder Yalçın'ın Thamadeliğinde kuruldu. Wored Kup, repertuarına aldığı Çerkes müzik kültürü içinde iyi bilinen şarkılarla Çerkes Müziklerini seslendirmeye, tanıtmaya ve genç kuşaklara aktarmaya çalışmaktadır. Repertuarda Kafkas coğrafyasında da iyi bilinen ve Türkiye'ye taşınmış olan şarkılara yer verilmektedir. Wored Kup koro şefi Önder Yalçın toplulukla ilgili amaçlarını "Müziğimizi yaşatmak, kaybolan şarkılarımızı, ağıtlarımızı ortaya çıkarmak, günümüz koşullarında kültürlerine yabancılaşan insanları bir araya getirip kültürlerini yaşamalarını ve gelecek kuşaklara bildiklerimizi aktaracak ortamlar sağlamak, başka kültürlere de örnek olmak amaçlarımız arasındadır. Bunun yanında müziklerimizi çalacak insanlar yetiştirmek de temel amacımızdır" ⁹ şeklinde ifade etmiştir. Ketenciler Çerkes Müzik Topluluğunun/Ketenciler Wored Kup'ın repertuarındaki şarkıların günümüz Kafkas coğrafyasında kullanılıyor olması kültürel anlamda müzik alanında Ketenciler köyü Çerkeslerinin kültürleri açısından

ifadesinden türemiştir. <http://milliyetsanat.com/haberler/sanat-terimi/kontrpuan/418> erişim: 12.11.2019

9 Önder Yalçın, Sözlü Görüşme, 01.11.2019

anavatanla bağlantılarının sürdüğünün en büyük kanıtı olarak çalışmamızda tespit edilmiştir. Bu repertuvar içerisinde yer alan “ Daner Sipo, Sinane Daxe, Kağazej, Adige Nise, Sıtımşıgua Sıqapşenuw ” adlı şarkılar yukarıda değinilen anavatanla Ketenciler Köyü Çerkesleri müzik uygulamaları arasındaki bağı gösteren müziklerdir. “*Dans Etmeye Geldim*” adlı şarkı sözlerinde Çerkeslerin duygularını coşkulu bir biçimde yansıttıkları görülmektedir. Daha sonar gelen “*Adıyif*” adlı şarkı ise ölüm ve ölüm karşısındaki çaresizliği anlatmaktadır. Yine “*Adige Nise/Adige Gelini*” ise gelin olmuş Çerkes kızını anlatmaktadır ve Wored Kup'un repertuvarındaki şarkılardandır. Şarkı sözlerinin kiril harfleriyle yazılı yer almaktadır.

СЫКЪЭШЪОНЭУ СЫКЪЭКІУАГЪ

Кавказ мэзыжъым а марджэ мыгъо

Осышхо кытесэ ей

А пшъашъэ дахэр о марджэ мыгъо

Сыгушъхъэм кынынэсы ей

Сыкъэшъонэу сыкъэклуагъ о айра айра айра

Сыджэгунэу сыкъэклуагъ о айра айра айра

сыпсэлъыхъо сыкъэклуагъ о айра айра

Къэщакло сыкъэклуагъ ей

Ситыжъын къамэр а марджэ мыгъо

Зэпэлыдыкыри ей

Зэпэлыдыжъ гуцэр а марджэ мыгъо

Сикашъэн дахэ ей

Сыкъэшъонэу сыкъэклуагъ о айра айра айра

Сыджэгунэу сыкъэклуагъ о айра айра айра

сыпсэлъыхъо сыкъэклуагъ о айра айра

Къэщакло сыкъэклуагъ ей

Унэбзыц шлуцјэр а марджэ мыгъо

Унэклушъхъэ кытехъэ ей

Унэклушьхэ мылэрысэр о марджэ мыгъо

Сипкыхьап1э кьыхэхэ ей

Сыкъэшъонэу сыкъэклагъ о айра айра айра

Сыджэгунэу сыкъэклагъ о айра айра айра

сыпсэлтыхъо сыкъэклагъ о айра айра

Къэщакло сыкъэклагъ ей

Сипщынэ шлуцлэр а марджэ мыгъо

лэгур ылоу мэлъало ей

Мо синыбджэгъухэр о марджэ мыгъо

Джэгур алоу мэлъало ей

Сыкъэшъонэу сыкъэклагъ о айра айра айра

Сыджэгунэу сыкъэклагъ о айра айра айра

сыпсэлтыхъо сыкъэклагъ о айра айра

Къэщакло сыкъэклагъ ей

DANS ETMEYE GELDİM

Kafkasya ormanlarına

Karlar yağıyor.

Sevdiğim o güzel kız

Yüreğimi dağlıyor.

Dans etmeye geldim ahayra, hayra, hayra!

Oynamaya geldim ahayra, hayra, hayra!

Söyleşmeye geldim ahayra, hayra, hayra!

Evlenmeye geldim heey!

Gümüş kamam kınında,

Pırıl pırıl parıldar.

Beni bir yana bırak,

Kamam âşık sana yar.

Dans etmeye geldim ahayra, hayra, hayra!

Gülşen ERDAL

Oynamaya geldim ahayra, hayra, hayra!
Söyleşmeye geldim ahayra, hayra, hayra!
Evlenmeye geldim heey!

Kapkara perçemleri,
Dökülür ak alınına.
O pembe yanakları,
Rüyalarıma giriyor.

Dans etmeye geldim ahayra, hayra, hayra!
Oynamaya geldim ahayra, hayra, hayra!
Söyleşmeye geldim ahayra, hayra, hayra!
Evlenmeye geldim heey!

Güzel, Kara Mızıkam,
Karasevdamı söyler.
Şu benim arkadaşlarım,
Çılgın gibi dans eder.

Dans etmeye geldim ahayra, hayra, hayra!
Oynamaya geldim ahayra, hayra, hayra!
Söyleşmeye geldim ahayra, hayra, hayra!
Evlenmeye geldim heey!

Адыиф

Мээ атакъэр къыхэльэт, ор си 1адыиф.
Шыр к1эльэти усш1уеук1, сэ си 1адыиф.
Мээ ч1эгъым уч1эслъхъэнти, ор си 1адыиф,
Хьэк1э-кьуак1эмэ усш1уашхын, ор си 1адыиф.
Е-о-ой, е-о-ой, ор си 1адыиф,
Хьэк1э-кьуак1эмэ усш1уашхын, сэ си 1адыиф.
Чъыгы шъхьапэм сэ уисхъэнти, ор си 1адыиф,
Къолэбзыумэ усш1уашхын, сэ си 1адыиф.

Шъо шъуадэжъыми усхъыжъынти, ор си 1адыиф,
Зэкъошиблымэ саш1ол1ык1, ор си 1адыиф.
Мэз атакъэр къыхэлъэти, ор си 1адыиф,
Шыр к1элъэти усш1еук1, сэ си 1адыиф.
Тэ тадэжъыми сэ усхъынти, ор си 1адыиф,
Хымэ хьадэри о гомы1у, сэ си 1адыиф.
Е-о-ой, е-о-ой, ор си 1адыиф,
Хымэ хьадэри о гомы1у, ор си 1адыиф.
Е-о-ой, е-о-ой, ор си 1адыиф,
Тыдэ гуцэми усхъыжъын, сэ си 1адыиф?

ADIYIF

Sülün uçverdi, ah Adıyım
At şahlanıp seni öldürdü vah Adıyım
Ormana gömeyim desem ah Adıyım
Yırtıcı hayvanlar seni yer ah Adıyım
Ya va voy, ah Adıyım
Yırtıcı hayvanlar seni yer vah Adıyım
Ağaç tepesine koysam ah Adıyım
Yabani kuşlar seni yer vah Adıyım
Ailene götürsem ah Adıyım
Yedi kardeşinden çekinirim ah Adıyım
Sülün uçverdi, ah Adıyım
At şahlanıp seni öldürdü vah Adıyım
Evimize götürsem ah Adıyım
Yabancı cenazeden hoşlanmazlar vah Adıyım
Ya va voy, ah Adıyım
Yabancı cenazeden hoşlanmazlar ah Adıyım

Ye va voy, ah Adıyım

Nereye götürüyüm ben seni ah Adıyım?

Адыгэ нысэ

Адыгэ пшынэм щыгур къыпэджэмэ,
Бжэлупэ джэгум къуажэр зехишэмэ,
Хъуэхъубжьэ усэр псэм зэхидзыжымэ,
Адыгэ нысэ унэ идошэрэ,

Ей жи, адыгэ лъахэ,
Ей жи, ди хабзэ дахэ,
Дарий Іэцхъэху, къамэ Іэпцэху,
Нэ фыцІэ нэху, джэгу умыпсэху,
Адыгэ нысэ унэ идошэрэ,

Хъэзыр Іупэхуу ди щауэ уардэхэм,
Ди лъэпкъ гурыщІэр я уэредадэмэ,
Дыгъэр зэхъуапсэр я дыщэидэмэ,
Адыгэ нысэ унэ идошэрэ,

Ей жи, адыгэ лъахэ,
Ей жи, ди хабзэ дахэ,
Дарий Іэцхъэху, къамэ Іэпцэху,
Нэ фыцІэ нэху, джэгу умыпсэху,
Адыгэ нысэ унэ идошэрэ,

Гъатхэм и дахэр уэрам къыдихъэмэ,
Бжыхъэм и бэвыр жьэгум къыдилъхъэмэ,
Къальхуа мазэщІэр и нэмыс щыпкъэмэ,
Адыгэ нысэ унэ идошэрэ,

Ей жи, адыгэ лъахэ,
Ей жи, ди хабзэ дахэ,
Дарий Іэцхъэху, къамэ Іэпцэху,

Нэ фыццэ нэху, джэгу умыпсэху,
Адыгэ нысэ унэ идошэрэ,

ÇERKES GELİNİ

Adıge pşinesini yeryüzü karşılar,sa,
Kapıda yapılan düğün, köyü toplarsa,
Yalvarış şerbetine yapılan dizeler, duygulara hitap ederse,
Adıge gelini eve götürüyoruz.

Ey adıge insanları,
Ey benim güzel törem.
İpekli beyaz kolluk, beyaz tutacağı olan kama.
Siyah gözlü aydınlık, oyna, dinlenme.
Adıge gelini eve götürüyoruz.

Güzel giyimli yiğit delikanlıların,
Milletimin kalbinden geçenler şarkısıysa,
Güneşin imrendiği altın işlemeleriye,
Adıge gelini eve götürüyoruz.

Ey adıge insanları,
Ey benim güzel törem.
İpekli beyaz kolluk, beyaz tutacağı olan kama.
Siyah gözlü aydınlık, oyna dinlenme.
Adıge gelini eve götürüyoruz.

Baharın güzelliği yeryüzünü kaplarsa,
Sonbaharın bereketi mutfağı doldurursa,
Yeni doğan ay gibi namusluysa,
Adıge gelini eve götürüyoruz.

Ey adıge insanları,
Ey benim güzel törem.
İpekli beyaz kolluk, beyaz tutacağı olan kama.

Gülşen ERDAL

Siyah gözlü aydınlık, oyna, dinlenme.
Adıge gelini eve götürüyoruz.

Resim 6. Çerkes Müziklerini Ketenciler de yaşatan Wored Kup/Müzik topluluğu Çalışma Esnasında (Gülşen Erdal Arşivi).

Resim 7.Çerkes müziklerine eşlik eden geleneksel Çerkes Enstrümanları (Wored Kup Çalışma Esnasında-Gülşen Erdal Arşivi).

3.6. Ketenciler Köyünde Gündelik Yaşamda Çerkes Ezgileri

Ketenciler köyünde köye ait olduğu Önder Yalçın, Aysun Yalçın ve Birgül Özkanlı tarafından bize aktarılan iki tane ağıt olduğu tespit edilmiştir. Bu ağıtlar Gülşen Erdal tarafından notaya alınmıştır. Yine, bu yağmur duası için “Bu yağmur duası sözleri babaannelerimizin çocukluğumuzda bizlerin yaptığı yağmur duası ritüelleridir. Yeşiguav (Ешыгуав) Niyazi Adıgüzel sözlerini aktarmıştır ¹⁰ Ayrıca köy sakinleri Köy adının günlük kullanımda “Ketence” olarak söylendiğini ve “Nerelisin?” sorusuna “Ketenceli’yim” şeklinde yanıt verdiklerini belirtmişlerdir.¹¹Yine Niyazi Adıgüzel

¹⁰ Niyazi Adıgüzel’den aktaran: Önder Yalçın, 22 Ekim 2019 Sözlü Görüşme.

¹¹ Birgül Özkanlı, Sözlü Görüşme, 22.10.2019

Gülşen ERDAL

tarafından sözleri ve Önder Yalçın tarafından tarafımıza iletilen çocuk tekerlemesi olan “ Yağmur Duası” da Gülşen Erdal tarafından notalanmıştır.

3.6.1. “Ketenciler Köyünde Çocukların Söylediği Yağmur Duası”¹²

Köyde söylenen yağmur duası Yeşiguav (Ешыгуав) Niyazi Adıgüzel sözlerini aktarır. Bu yağmur duası sözleri babaannelerin çocukluğunda bugünkü kuşaklara aktardığı yağmur duası ritüelleridir.

Yağmur Duası

Хъанцэгуащэр къэтэщэк1ы,

Я, Аллахь ,я Амин ошхы хъаыр къытэгъашх.

Амин

Hantsiguaşer keteşeçı

Yağmur Duası

Ya Allah, ya amin voşxı hayır kiteğaşx

Amin...

Hantsirguaşeyi gezdiriyoruz.

Ey Allahım, hayırlı yağmur yağdır.

Amin

¹² Yeşiguav (Ешыгуав) Niyazi Adıgüzel tarafından aktarılmıştır.

Güntütmüze Aktaranlar
Niyazi ADIGÜZEL
Önder YALÇIN

Yağmur Duası

Derleyen : Gülşen ERDAL
Notaya Alan: Gülşen ERDAL

♩ = 60

3.6.2. "Fatimet'in Ağıdı"

Fatimet'in annesi Ketenciler köyünden babası Uzuntarla köyündendir. Ketenciler köyünden bir gençle görüşmektedir. O dönemde denizci olan gençle evlenmek üzere anlaşılırlar. Her şey olağan akışında giderken genç kızın ani ölümü şok etkisi yaratır. Bu acı üzerine annesinin ocak başında ağlayarak kızı için söylediği ağıt dilden dile dolaşarak günümüze gelmiştir. Ketenciler köyü büyüklerinden 90 yaşındaki Gülistan Yalçın'ın anlattığına göre, bu ağıt mızıka eşliğinde çalınıp söylendikçe dinleyenlerin gözyaşlarını tutamadığını ölüm karşısındaki çaresizliği, annenin yaşadığı evlat

Gülşen ERDAL

acısını, herkesin yüreğinde hissettiren bir ağıt olarak Ketenciler köyü'nde söylenegelmiştir¹³

Resim 8. Gülistan Yalçın-Sözlü Görüşme (Gülşen Erdal Arşivi)

ФАТИМЭТ

Мы тыжын алтын 1апэ фэхъугъэрэп...

1офы хъугъэхэри зэпыфэрэп...

Еоой еоой си Фатимэти

Фатимэти сэ1ошы къесэгъэгъэхы

1измитим к1эим лъыпсы шъэгъачъэ...

1А сигум шъычъэрэр хэтым езгъэш1эн...

Еоой еоой си Фатимэти

Фатимэти сэ1ошы къесэгъэгъэхы

Уи къухъэ бэйракъ жъыбгъам зерихъэ...

ты зи Аллахъыми шъуизэфыхъыжъын...

13 Önder Yalçın- Gülistan Yalçın Sözlü görüşme; 22.10.2019.

Еоой еоой си Фатимэти
Фатимэти сэ1ошы къесэгъэгъэхы
 Уикъашхъэ уцымэ кызылпэ1аты...
 Уиныбджэгъу дахэмэ уи1атыжыгыг...
Еоой еоой си Фатимэти
 Фатимэти сэ1ошы къесэгъэгъэхы
Кэтэнджэ гьогур гьогублэ зэхэчъ...
Си кьак1онэмэ сахэк1ыжыгыг...
Еоой еоой си Фатимэти
Фатимэти сэ1ошы къесэгъэгъэхы
 Гъэтхапэ уцыхэр жъыбгъам зерихъэ...
 Ныбджэгъу дахэмэ узэрэхъажыгыг...
Еоой еоой си Фатимэти
 Фатимэти сэ1ошы къесэгъэгъэхы
1Аеей 1аеей сифатимэт
 Фатимэти сэ1ошы къесэгъэгъэхы

FATİMET

Bu gümüş yüzük parmağa olmuyor
Olmuş işlerde uymuyor...
Vah vah benim Fatimedim
Fatimet diyerek gözyaşı döküyorum.
 İzmit ovasında kan akıyor.
 Gönlümden akanları kime anlatayım
Vah vah benim Fatimedim
 Fatimet diyerek gözyaşı döküyorum.
Geminin bayrağını rüzgâr dalgalandırıyor.
Allahımız sizi birbirinize kavuştursun.
Vah vah benim Fatimedim

Gülşen ERDAL

Fatimet diyerek gözyaşı döküyorum.

Mezarındaki otlar büyümeye başladı.

Güzel arkadaşların seni kaldırdılar.

Vah vah benim Fatimedim

Fatimet diyerek gözyaşı döküyorum.

Ketence yolu yediye ayrılır.

Bana gelen gidenlerimden ayrıldım...

Vah vah benim Fatimedim

Fatimet diyerek gözyaşı döküyorum.

İlkbahar otlarını rüzgâr dalgalandırıyor.

Güzel arkadaşların senn adını yaşatıyorlar.

Vah vah benim Fatimedim

Fatimet diyerek gözyaşı döküyorum.

Ay ay benim fatimedim

Fatimetim diyerek gözyaşı döküyorum.

Kaynak kişi: Samahat TURAN
Sabriye ADIGÜZEL
Ziya Nuri YALÇIN
Nurettin PERÇİN
Gülistan YALÇIN

FATİMET
(Ketenciler Köyü
Çerkes Ağıtı)

Günümüze Aktaran: Önder YALÇIN

Derleyen : Gülşen ERDAL

Notaya Alan : Gülşen ERDAL

Saz

5
Vui kuh a bay rak jibğem ze ri ha tu zi Al la hi mi şu ze fi hu jin

9
tu zi Al la hi mi şu ze fi hu jin

11
ye vo vey ye vo vey si fa ti me t fa ti me te se o ši ke seğ eğ ex se e

15
ke seğ eğ ex e SAZ

19
ke ten ce go ğur go gub le zeh eç

22
si ka ko na ko me sa xe çı ı jı ğ

24
si ka ko na ko me

25
sa xe çı ı jı ye vo vey ye vo vey Fine

27
si fa ti me t fa ti me te se o ši ke seğ eğ ex se e ke seğ eğ ex se

“Ketence Ağıtı”

Bu ağıt ile ilgili Önder Yalçın ve Aysun Yalçın ile yaptığımız sözlü görüşmede aşağıdaki bilgileri edinmiş bulunmaktayız. “Bu ağıt Koçaseko (Къок1асэкъо) Cemal Çetin köyümüzde bilinen ismiyle Hacı Ahmetiko Celal Çetin tarafından söylenip ilk kıtası torunu Andırhoay (Андырхъуай) Gülşen Yalçın tarafından kayda alınmıştır. İkinci kıtası kızı Koçaseko (Къок1асэкъо) Aysun Yalçın’ın babasından dinlediği akılda kalan kısmını ilave etmiştir. Ağıtın devam eden kısmı hatırlanmadığından kayıt altına alınamamıştır. Ağıt Andırhoay (Андырхъуай) Önder Yalçın tarafından günümüze ulaştırılmıştır.¹⁴

Resim 10. Ketenciler Köyünün Çerkes sakinlerinden Ketence Ağıtı Söyleyenlerinden Hacı Ahmetiko Celal Çetin (Cemal (Celal) Çetin) / Aysun Yalçın Aile Arşivi

¹⁴ Aysun Yalçın & Önder Yalçın, 22.10.2019, sözlü görüşme.

Resim 11. Wored Kup-Müzik Topluluğu Geleneksel Çerkes Mzikası ve Kıyafetleri ile TRT ekimlerinde (Birgül zkanlı Arşivi).

Güniimîze Ulaştıran
Gülşen YALÇIN
Aysun YALÇIN
Önder YALÇIN

Ketence Ağıtı

Derleyen: Gülşen ERDAL

Notaya Alan: Gülşen ERDAL

Kaynak Kişi : Hacı Ahmetiko Celal ÇETİN

Voh na ri ne ri na ne rıy na rı na ne

5
Voh na ri na ri na ne rey re

8
Voh na ri ne ri na ne ay ey se re muğğ

12
Nıb ce uğ ce tı ye ğe zığy

Yarallah karbekı txışofı guşemi
Yarallah melıxer temıç
Nıbceğuxemçe kıtxeçıjığe guşemi
Naxujeko Karbekıy tsıkui

Yarallah Ketence pşaxer guşemi
Yarallah pşıner kağacı
Nıbceğuxemçe kıtxeçıjığe guşemi
Karbıtko Osman çavuşı

Кэтэнджэ и гыбзэ

Охнэрынэ рынаннэ рыйнэ ры нанэ

Охнэрынэ рынэнэ рейрэ.

Охнэрынрэ рынанэ аей сэрэмузь

Ныбджэгъхэмк1э тыегъэзыгъый.

Яраллахь къарбэкъы тхышьофы гуцэми

Яраллахь мэлыхэр темык1

Ныбджэгъухэмк1э кытхэк1ыжьыгъэ гуцэми

Нахъужьекъо къарбэкъий ц1ык1уи.

Охнэрынэ рынаннэ рыйнэ ры нанэ

Охнэрынэ рынэнэ рейрэ.

Охнэрынрэ рынанэ аей сэрэмузь

Ныбджэгъхэмк1э тыегъэзыгъый.

Яраллахь кэтэнджэ пшъащъэхэр гуцэми

Яраллахь пщынэр къагъагъи .

Ныбджэгъухэмк1э кытхэк1ыжьыгъэ гуцэми

Къарбэтыкъо 1осман чауци

Охнэрынэ рынаннэ рыйнэ ры нанэ

Охнэрынэ рынэнэ рейрэ.

Охнэрынрэ рынанэ аей сэрэмузь

Ныбджэгъхэмк1э тыегъэзыгъый.

Ketence Ağıtı

Vohnarine rinane rı nane

Vohnarina rinane reyre

Vohnarine rinane ne şanssızım

Arkadaşlarımızla zor durumdayız

Ya Allah karabak sırtında

Gülşen ERDAL

Ya Allah koyunlar ayrılmaz

Arkadaşlarımızın arasından ayrılan

Naxujeko küçük karbeç

Vohnarine rinane rı nane

Vohnarina rinane reyre

Vohnarine rinane ne şanssızım

Arkadaşlarımızla zor durumdayız

Ya Allah ketence kızları vah vah

Ya Allah Mızıkayı ağlatıyorlar

Arkadaşlarımızın içinden ayrılan vah vah

Karbetiko Osman Çavuş

Vohnarine rinane rı nane

Vohnarina rinane reyre

Vohnarine rinane ne şanssızım

Arkadaşlarımızla zor durumdayız

Ketence Ağıtı

Vohnarine rinane rıyne rı nane

Vohnarina rinane reyre

Vohnarine rinane ayey seremuğğ

Nibceuğxemçe tiyeğeziğiy

Yarallah karbekı txışofı guşemi

Yarallah melıxer temıç

Nibceğuxemçe kıtxeçijığe guşemi

Naxujeko Karbekiy tsıkui

Vohnarine rinane rıyne rı nane

Vohnarina rinane reyre

Vohnarine rinane ayey seremuğğ

Nibceuğxemçe tiyeğeziğiy

Yarallah Ketence pşaşexer guşemi

Yarallah pşiner kağağı

Nibceğuxemçe kıtxeçijığe guşemi

Karbetiko Osman çavuşı

Vohnarine rinane rıyne rı nane

Vohnarina rinane reyre

Vohnarine rinane ayey seremuğđ

Nibceuğxemçe tiyeğeziğiy

*Resim 12. Ziya Nuri Yalçın (Sözlü Görüşme)
(Gülşen Erdal Arşivi).*

3.7.Çerkes Müziğinde Kullanılan Geleneksel Çalgılar

Çerkes müzik aletlerini şu şekilde gruplandırmak mümkündür:

Telli Çalgılar:

Şiç'epşine: Adıge dilinde **Şiç'epşine**, Abhaz dilinde **Aphartsa**, Oset dilinde **Fandır** olarak adlandırılan, en eski hali ile iki, günümüzde dört telli olarak üretilen ve kullanılan yaylı bir enstrumandır. **Pşinetark'u:** Adıge dilinde **Pşinatark'u**, Abhaz dilinde **Ayümaa**, Oset dilinde **Diudadastanon fandır** olarak adlandırılan köşeli bir arptır. İhlamur ağacından yapılan bu enstruman üzerinde 12 – 18 tel bulunmaktadır. Bugün de halk müziği içinde yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Ahımaa: Abhaz halk çalgılarından biridir. Eski bir arp çeşididir.

Phuante pşine: Adıge halk çalgılarından biridir. Kutu, sandık enstruman anlamına gelir. Dört köşeli bir kutu şeklinde, üzerinde yedi adet tel bulunan bir müzik aletidir.

Apepşine: Adıge dilinde **Apepşine**, Abhaz dilinde **Açamgur** olarak adlandırılan bu enstrumanın alttan kesik armut biçimindeki gövdesi ince uzun bir sap şeklinde devam ederek helezon bir kıvrımla sona erer. Gövdenin üzeri ince ağaç kapakla kapatılmıştır. Gövde kapağının üzerine birçok küçük, yuvarlak ses deliği açılmıştır. At kılından dört tel, bir uçlarından deri parçasıyla gövdeye tutturulmuştur. Diğer uçlarından ise, üç tanesi baş kısmının sapla birleştiği yerdeki deliklerden geçirilerek başın yan taraflarına çakılmış (ikisi bir tarafta, üçüncüsü karşıda), ağaç çubuklara sarılmıştır. Kısa olan dördüncü tel de aynı şekilde, sapın hemen hemen ortasındaki bir delikten geçirilerek yanda bulunan çubuğa sarılmıştır. Tellerin altındaki gövde kapağının üzerinde dört kertikli yüksek bir eşik bulunur. Tellerin düzeni farklıdır ve çalınan parçanın perdesine bağlıdır. Enstruman kısa tele göre akort edilir. Teller birinciden kısa olana doğru derece derece incilir. Oturarak çalınan bu müzik aleti, boynu yukarı gelecek şekilde tutulur ve gövde sağ bacağa dayanır. Tellerine, boynun gövdeyle birleştiği yerden vurularak çalınır; bu da ayrı bir tarafta duran kısa tele gerek kalmadan çalmaya yarar.

Üflemeli Çalgılar:

Kamılh: Adıge dilinde **Kamılh**, Abhaz dilinde **Açarpın**, Oset dilinde **Uadınz** olarak adlandırılan bu müzik aleti, sert bir bitki olan kamıştan üretilir. Kullanmadan önce, borusunun içine 2-3 kez su dökülerek ıslatılır. Uzunlamasına tutularak ve her iki elin parmaklarıyla sırayla iki ses deliğini kapatarak çalınır

Bjamiy: Adıge halk çalgılarından biridir. Boynuz, sinyal, işaret anlamlarını taşımaktadır. Öküz boynuzundan yapılan bir enstrumandır.

Vurmalı Çalgılar:

Phaç'ıç: Adıge dilinde **Phaç'ıç**, Abhaz dilinde **Ainkaga / Akapkap**, Oset dilinde **Kartsganak** olarak adlandırılan enstruman, kürek biçiminde, incir ağacından yapılmış, biri dar, yuvarlak bir sapla biten 12 plakadan oluşur. Bu plakalar sapın iki tarafına açılmış deliklerden geçirilen deri bir sicimle birbirine bağlanır. Bu enstruman, çalınırken sapından tutulur ve elin sert veya yumuşak hareketleriyle ritmik vuruşlar yapılır, oyunlara eşlik etmek için çalınır.

Adaul: Abhaz dilinde **Adaul**, Adıge dilinde **Şotırp** olarak adlandırılan bu çalgı, bükülerek birleştirilmiş tahta bir kasnağın üzerine keçi derisi geçirilerek yapılır. Ağaç kasnak üzerinde delikler vardır. Enstruman kaşık biçiminde sopalarla çalınır.

Tuşlu Çalgılar:

Pşine: Adıge dilinde **Pşine**, Abhaz dilinde **Amırzakan**, Oset dilinde **Fandır** olarak adlandırılan enstruman, aynı zamanda bu dillerde genel anlamda çalgı kavramını da ifade etmektedir. Günümüzün akordeonuna benzer olup, onun temelini oluşturan, klavye sistemli akordeondan farklı olarak, tuşlu bir enstrumandır. Literatürde Çerkes mızıkası olarak yer alır. Çerkes halk müziğinde **mızıkanın** yanı sıra **akordeon** ve **garmon** da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Resim 13. Ketenciler Çerkes Müzisyenlerden Nuri Perçin (Perçin Amca) Mızıka Çalarken

Resim 14. Birgül Özkanlı-Nuri Perçin/Çerkes Dansı(Birgül Özkanlı Arşivi)

Agu-alaba: Aphazcada tahta sopa anlamına gelir. Genellikle düğünlerde mutlaka çalınan bir çalgıdır. Bu çalgı düğünden önce bir yükselti üzerine yerleştirilen yassı tahtanın üzerine yine ağaçtan yapılmış ağaçlarla vurulmak suretiyle çalınmaktadır. Agualabanın uzunluğu daha çok kişinin çalmasını sağlar. Ritmi belirleyen kişi Agualabanın başına oturtulur. Özellikle düğünlerde Agualaba çalınırken karşılıklı sözlü atışmalar yaşanmaktadır^{15,16}

Ketenciler Köyü Wored Kup (Ketenciler Müzik Topluluğu) ile yaptığımız görüşmeler esnasında topluluğun geleneksel çalgıları kullandığını ve müzikleri en geleneksel şekliyle icra ettikleri görülmüştür. Kullanılan çalgılar arasında akerdeon, garmon, doli, pşine, pkhaçıç, phetark çalgılarını kullandıkları tespit edilmiştir.

Resim. 14. Ketenciler Köyü Alan Çalışması

¹⁵ <http://www.cerkesya.org/kafkasya/kultur/muzik/1452-pxhec-ic-adige-ritm-aleti>: Erişim: 22.10.2019.

¹⁶ <https://www.jinepsgazetesi.com/adige-muzik-aletleri-10411.html> erişim 22.10.2019

Gülşen ERDAL

(Gülistan Yalçın, Önder Yalçın, Ziya Nuri Yalçın, Birgül Özkanlı, Ece Kaynar ve Gülşen Erdal) (Gülşen Erdal Arşivi)

Resim 14. Ketenciler Wored Kup / Müzik Topluluğunun kullandığı geleneksel Çerkes çalgısı Pkhaç'ç(Gülşen Erdal Arşivi)

Resim 15. Ketenciler Wored Kup / Müzik Topluluğunun kullandığı geleneksel Çerkes çalgısı Phetark(Gülşen Erdal Arşivi)

Resim16. Çerkes kıyafetli Ketenceli kız (Gülşen Erdal Arşivi)

4. SONUÇ

Bu çalışma ile Kocaeli'deki Çerkes yerleşim birimlerinden olan ve aktif bir müzik topluluğu kurarak kendi müziklerini seslendiren Ketenciler Wored Kup ve Çerkes müzikal kültürü açısından faaliyetlerinin önemi tespit edilmiştir. Ayrıca etnomüzikolojik bir çalışma olması açısından Ketenciler köyünde söylendiği Önder Yalçın tarafından günümüze aktarılması koşuluyla kayıt altına alınmış olan iki adet ağıt derlenerek notaya alınmış ve repertuvara kazandırılmıştır.

5. TARTIŞMA

21 Mayıs 1864'de Osmanlı topraklarına sürgün edilen Çerkes halkı, kimliğinin temel göstergelerinden olan kültürünü yaşatarak anavatan ile olan bağlarını canlı tutmak amacıyla müzik ve dansı en temel alan olarak görmekte, müzik ve dans kültürlerini genç kuşaklara aktarmayı oldukça önemsemektedirler. Çerkes gelenekleri ve savaşlar, Çerkes toplumunun yaşadığı sürgün v.b. konuların anlatıldığı şarkılar doğaçlama icra edilip notasyonu oluşturulmamasına karşın, Çerkes topluluklarınca benzer müzikal yapıda çalınıp söylenmektedir. Bu durum Çerkes topluluklarının farklı coğrafyalarda bile olsalar kültürel olarak birbirleriyle bağlarının sürdüğünün göstergesidir. Mahmut Bi.(2015)'nin " XIX. Yüzyılda Kocaeli Vilayetine İskân Edilen Kafkas Göçmenleri" adlı araştırmasında Kocaeli'deki Kafkas yerleşim yerleri içerisinde araştırmaya konu olan Ketenciler köyü de yer almış, ancak müzikleri ile ilgili bir tespitle bulunulmadığı görülmüştür. Ancak Ketenciler köyü alan araştırmamız esnasında Çerkeslerin müzikal yapılarını yaşatarak kültürel kimliklerine olan bağlılıklarını müzik yoluyla ortaya koydukları görülmüştür.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, A. (2008), *Kültürel Renkleriyle Sakarya*, Adapazarı: Merkez Belediyesi Kültür Yay.
- BERZEG, K. (1990). İslam Aleminde Çerkez Liderliği Dönemi (Mısır Çerkez Devleti 1250-1517). *Tarih ve Toplum*, 13 (77), 48-49.
- Bİ, M. (2015). XIX. Yüzyılda Kocaeli Vilayetine İskân Edilen Kafkas Göçmenleri.Ed. Prof. Dr. H.SELVİ, Doç. Dr. M.B.ÇELİK. *Uluslararası Gazi Akçakoca Kocaeli ve Tarihi Sempozyumu Bildirileri*. (s.1313-1359) Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 30
- KALAYCI, İ., ÇATAL A., C. (2016). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kocaeli'ye Yapılan Çerkez Göçleri. *Uluslararası Karamürsel Alp Ve Kocaeli Tarihi*

- Sempozyumu Bildirileri.* s. (453-473) Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35
- SOKOLOVA, A. (2009). Adyghe Tradational Polyphony And Its Transformation In Modern Conditions.<https://www.circassianworld.com/circassians/culture/1278-adyghe-traditional-polyphony-and-its-transformation-in-modern-conditions-by-alla-sokolova>.Erişim: 05.11.2019.
- KOÇKAR, A.A. (2019).Çerkes Müziği ve Çalgıları.Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Lisans Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi.
https://www.academia.edu/39773958/%C3%87erkes_M%C3%BCzi%C4%9Fi_ve_%C3%87alg%C4%B1lar%C4%B1_A_Abrek_KO%C3%87KAR_2019
Erişim: 05.11.2019

İnternet Kaynakları

- <https://www.jinepsgazetesi.com/adige-muzik-aletleri-10411.html> erişim 22.10.2019
- http://www.cogulcutv.com/tr/muzik-dans/muzik-hara-harua-reyhabi-adige-nise-adige-tatsa_65.html. Erişim: 22.10.2019.
- <http://www.cerkesya.org/kafkasya/kultur/muzik/1452-pxhec-ic-adige-ritm-aleti>:
Erişim: 22.10.2019.
- <http://www.ketencilercerkesdernegi.com/koyumuzun-tarihcesi/>. Erişim 04.11.2019.
- <http://www.ketencilercerkesdernegi.com/koyumuzun-tarihcesi/> . Erişim 4.11.2019.
- <http://www.cerkesya.org/kafkasya/kultur/xabze/1489-thamade-kavrami>.Erişim: 4.11.2019.
- <https://www.haber46.com.tr/kultur-sanat/cerkeslerin-en-buyuk-destan-kahramani-sosruka-h328022.html> . Erişim: 23.10.2019.
- <http://milliyetsanat.com/haberler/sanat-terimi/kontrpuan/418> erişim: 12.11.2019
- <http://www.cerkesya.org/kafkasya/kultur/xabze/1486-xabze-nedir?>.Erişim:7.12.2019.

Sözlü Kaynaklar

- Aysun Yalçın sözlü görüşme(18.10.2019), (22.10.2019).(28.10.2019).
Birgül Özkanlı sözlü görüşme (22.10.2019).
Canberk Efe sözlü görüşme(18.10.2019).
Efe Çetiner sözlü görüşme (10.10.2019).
Eray Efe sözlü görüşme(18.10.2019).
Erdal Peçin sözlü görüşme(18.10.2019).
Gülistan Yalçın, sözlü görüşme (28.10.2019).
Haluk Efe sözlü görüşme(18.10.2019).
Işık Peçil sözlü görüşme(18.10.2019).
İrem Tufan sözlü görüşme(18.10.2019).
Mehmet Ali Erdoğan sözlü görüşme(18.10.2019).
Mete Yalçın sözlü görüşme(18.10.2019).
Nilgün Özkanlı sözlü görüşme(18.10.2019).
Niyazi Adıgüzel sözlü görüşme(18.10.2019).
Nuray Efe sözlü görüşme(18.10.2019).
Önder Yalçın sözlü görüşme (18.10.2019),(22.10.2019), (28.10.2019), (01.11.2019).
Tabarık Milova Kurtoğlu sözlü görüşme (18.10.2019).
Ziya Nuri Yalçın, sözlü görüşme (28.10.2019).

Arşivler

- Aysun Yalçın Aile Arşivi
Birgül Özkanlı Aile Arşivi
Gülşen Erdal Arşivi

EXTENDEN ABSTRACT

1. Introduction

Circassians have been an ancient people of the Northwest Caucasus since the earliest known Times. In the broad sense the term Circassian is used for Indigenous North Caucasian groups. In the narrow sense, it includes the Adige and Abaza groups. When the meaning is further narrowed, it refers to Adige groups (Abzeh, Şapsiğ, Bjedug, Hatukay, Çemguy, Besetey, Nathauc, Mamiğ, Kabardino, Mahosh). In Turkey, the term Circassian is used for all groups migrating from the North Caucasus. XVI.century and XX. the wars between the Ottoman Empire and the Russian Empire between the centuries were the main phenomenon that led to the expulsion and migration of the peoples of the Caucasus. The Russians ' demand for the evacuation of the occupied territories forced the Circassians to leave their homeland, causing them to introduce the issue of migration into Ottoman territory. Circassians who took refuge in Ottoman lands by sea, XIX.they settle in Ketenciler village 20 km away from Izmit within the framework of Caucasian migrations to Izmit sanjak in the century. In the official records “ Ketencalu tabi Iznikmid” in the north of the village in the province native-resident Turks, manav villagers made linen cultivation, the village was founded in 1828'de” Ketenciler " name. The Circassians, who are very attached to their culture and their own Xabze, are trying to keep the Circassian culture alive in all aspects and pass it on to the new generations with the “Ketenciler Circassian Cultural Association” in Ketenciler village. The start of music studies within the association and the establishment of the Ketenciler Wored Cup takes place following the Circassian literacy courses opened in 2014. After reading and writing the Circassian language, as a cultural transferor and as a musical practice area of language practices, it is also important to perform Circassian songs and to establish a musical ensemble. The group started working with “Önder Yalçın, Aysun Yalçın, Mete Yalçın, Nuray Efe, Haluk Efe and Efe Çetiner” in thamate of

Önder Yalçın during the 2014-2015 season and aims to keep Circassian music alive and pass it on to new generations. Ketenciler Wored Kup-Ketenciler Music Ensemble, which is growing every day by joining members of the Circassian Cultural Association, exhibits Circassian music in Kocaeli and the surrounding provinces with its repertoire of Circassian songs describing the life experiences, heroism, wars and suffering of the Circassian society and introduces its Circassian musical heritage through Circassian songs. In this study, the importance of their activities in terms of Ketenciler Wored Kup and Circassian musical culture was determined by establishing an active music community which is one of the Circassian settlements in Kocaeli. In addition, in order to be an ethnomusicological study, two Lamentations which were recorded in Ketenciler village by Önder Yalçın on the condition that they were transferred to the present day were compiled and notated and brought into the repertory.

2. Material And Method

This study is a descriptive study. Descriptive research illuminates an existing situation, evaluates it, and establishes relationships between events. The main purpose of this type of research is to describe and explain the event or situation under investigation. Oral interviews were conducted in the village of Ketenciler, and the source persons and their families were reached.

3. Findings

21 May 1864 Circassian exile in Ottoman lands, one of the basic indicators of the identity of the people, in order to keep alive their ties with the motherland by experiencing the culture of music and dance is based Most, seeing as the transfer to

younger generations their culture music and dance are quite sensitive. Circassian traditions and Wars, The Exile of Circassian Society v.b. although the songs in which the subjects are told are not improvised and notated, they are played and sung by Circassian groups in a similar musical structure. This indicates that Circassian communities continue to be culturally connected, even in different geographies.